

## МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

**Анотація.** Обґрунтовано теоретичні підходи до створення моделі професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця соціономічного профілю. Зокрема, зазначається, що вирішення проблеми ефективності формування професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця соціономічного профілю залежить від знання самої її моделі. Обґрунтовуючи останню, автор спирається на принцип єдності свідомості та діяльності, структури професійної діяльності та її основних компонентів: соціально-комунікативного, особистісно-емоційного, праксіологічного і суб'єктного (базового). Акцентується на необхідності при розробці моделі приділити увагу на співвідношення професійної діяльності, спілкування, особистості та суб'єкта професійної діяльності.

**Ключові слова:** професійна комунікативна компетентність, майбутній фахівець соціономічного профілю, свідомість, діяльність, професійна діяльність, спілкування, особистість.

## MODEL OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALIST OF SOCIONOMIC PROFILE

**Summary.** The theoretical going is reasonable near creation of model of professional communicative competence of future specialist of socionomic profile. In particular, marked, that the decision of problem of efficiency of forming of professional communicative competence of future specialist of socionomic profile depends on knowledge of her model. Explaining the last, an author leans against principle of unity of consciousness and activity, structure of professional activity and her basic components: social-communicative, personality-emotional, praciological and subject (base). Accented on a necessity at development of model to pay attention on correlation of professional activity, communication, personality and subject of professional activity. The social-communicative component envisages the presence of communicative knowledge, skills and abilities, that provide realization of maintenance of the professional activity and social background, there is this professional activity on that. The emotionally-volitional component is such qualities, that determine his position and orientation as a subject of professional activity, and also emotional display and control of these qualities. The praciological component envisages the practical display of the professional communicative competence approved in operations and mastered to them as the most effective factor of influence on a partner on communication. The subject as an integral component provides actualization of the above-mentioned components and their adequate use in accordance with the terms of professional activity. Thus, a professional communicative competence embraces all spheres of personality and is a leading aim to the capture that he must aim in the process of acquisition of trade education.

**Keywords:** professional communicative competence, future specialist of socionomic profile, consciousness, activity, professional activity, communication, personality.

**Постановка проблеми.** Незаперечним є те, що комунікативна діяльність обслуговує основні види діяльності – гру, учіння, працю, забезпечуючи взаємодію людей. А зважаючи на те, що сучасний фахівець соціономічного профілю діє у системі «людина – людина», він має володіти комунікативними вміннями, навичками та здібностями на найвищому рівні. Він не лише зобов'язаний знати технологію своєї професійної діяльності, а й вміти здійснювати процес взаємодії при встановленні суб'єкт-суб'єктних стосунків із різними особами і у різних сферах діяльності, у різних соціумах. Тому можна стверджувати, що комунікабельність – це найважливіша якість фахівця соціономічного профілю і по своїй суті є проявом його здатності приймати, використовувати, зберігати і передавати інформацію іншим суб'єктам. В процесі комунікації інформація, що передається, може спонукати суб'єкта до певної поведінки, до змін його інтелектуальних, моральних і професійних якостей.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вивченню комунікативної компетентності

у спілкуванні, її функцій і структури приділяло увагу багато дослідників (О. Волобуєва, О. Матеюк, С. Макаренко, Т. Щербан та ін.). Психологічні аспекти спілкування досліджували Г. Андреева, К. Абульханова, М. Корнев, А. Коваленко, В. Семиченко. Діяльнісний зміст і культуру професійно-педагогічного спілкування розкривали І. Зязюн, В. Луговий, А. Нісімчук, О. Шпак. Етичні сторони спілкування описували Ю. Водерацький, Ю. Палеха, Т. Чмут, Г. Чайка. Спілкування як соціокомунікацію розглядали О. Лібанова, О. Палій, В. Скуратівський. Комунікативну компетентність вивчали Л.А. Петровська, Г. Попова. Мовні засоби спілкування характеризували Г. Почепцов, І. Плотницька, В. Русанівський, Дерек Біддл, А. Гоулінг, М.Дж.К. Станворт. Гендерні аспекти спілкування були предметом дослідження Алана і Барбари Піз, Карен Трю і Джона Кремера. Роль і місце спілкування в управлінні розкривали В. Бакуменко, С. Крисюк, О. Машков, Н. Нижник, В. Тронь, Г. Щокін, М. Альберт, М. Мескон, Ф. Хедоурі. Поняття «ділового», «управлінського» і «службово-ділового»

спілкування визначені у роботах Л. Аверченко, Г. Залесова, М. Логунової, Р. Мокшанцева, В. Ніколаєнко, Л. Орбан-Лембрик, А. Панасюка, М. Пірен, О. Потеряхіна, О. Сафіна. Суб'єктна сторона службово-ділового спілкування досліджувалася через проблематику комунікативної компетентності (О. Бодальов, С. Ємельянов, Ю. Жуков, С. Петрушин, І. Пономарьов, О. Прозорова, В. Спіридонов, А. Сухов, В. Трубочкін, Л. Цветкова і ін.), а також в контексті моделей індивідуальної управлінської концепції керівників (С. Белозеров, Є. Клубов, В. Уриваєв та ін.).

У дослідженнях комунікативної компетентності педагогів найчастіше науковому аналізу піддавалися комунікативні навички, вміння та здібності (О. Бодальов, О. Власова, Т. Дуткевич, О. Мамічева, А. Маркова, Л. Петровська та ін.). Деякі автори підкреслюють взаємозумовленість особливостей професійної самосвідомості і педагогічного спілкування (О. Бондарчук, О. Гуменюк, З. Карпенко, У. Кіреева, С. Максименко, А. Фурман, В. Чернобровкін та ін.). Аналіз праць зазначених науковців свідчить про наявність змістовних теоретично-практичних напрацювань щодо формування й розвитку компетентності у спілкування у контексті різних видів діяльності.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми**, яким присвячується стаття. Аналіз досліджуваної проблеми свідчить про те, що у підготовці фахівців соціономічного профілю існують суттєві суперечності:

- між вимогами професійної діяльності до рівня комунікативної підготовленості її фахівців як творчих суб'єктів, і недостатньою відповідністю цим вимогам змісту, методів і методик професійної підготовки;

- між недостатньою комунікативною підготовленістю студентів до майбутньої професійної діяльності та їхньою слабкою адаптованістю до специфіки цієї діяльності;

- між розрізненістю комунікативних знань у змісті спеціальних дисциплін, які викладаються студентам, та необхідністю комплексного їхнього застосування у майбутній професійній діяльності;

- між необхідністю індивідуально-диференційованого підходу до розвитку комунікативної компетентності студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності та фронтальним і груповим характером процесу їхньої професійної підготовки внаслідок того, що нормативно-правова база системи вищої освіти не враховує специфіку їхньої майбутньої професійної діяльності;

- між безпосередньою зумовленістю ефективності професійної діяльності майбутнього фахівця соціономічного профілю його комунікативними якостями та недостатньою увагою до їхнього розвитку в процесі професійної підготовки через різні об'єктивні і суб'єктивні причини;

- між потребою високої комунікативної культури та компетентності майбутніх фахівців соціономічного профілю і недостатньою увагою до їхнього формування і розвитку у навчальному процесі у закладах вищої освіти;

- між набутими під час навчання психологічними знаннями, навичками, вміннями, комунікативною компетентністю і сформованим стилем

міжособистісної взаємодії та необхідністю набуття специфічних системних психологічних знань і комунікативної компетентності, формування і розвитку специфічних комунікативних якостей, поступового формування індивідуального творчого стилю міжособистісної взаємодії в процесі здійснення професійної діяльності;

- між колективними формами підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю та недостатністю у системі вищої освіти адекватних моделей, алгоритмів і технологій розвитку комунікативної компетентності в процесі професійної підготовки;

- між підвищеними об'єктивними вимогами професійної діяльності до комунікативної культури майбутнього фахівця соціономічного профілю та недосконалістю психологічних умов, які розкривали б педагогічні технології та методики розвитку його комунікативної компетентності у системі вищої освіти.

**Метою статті** є обґрунтування моделі професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця соціономічного профілю.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Простежуючи за особливостями комунікативної діяльності, можна зазначити, що вона здійснюється у трьох формах: спілкування (діалог) рівноправних партнерів – суб'єкт-суб'єктна взаємодія; управління одним партнером (комунікантом) іншими партнерами (реципієнтами) – суб'єкт-об'єктні стосунки; наслідування (об'єкт-суб'єктні стосунки), де активний реципієнт копіює поведінку комуніканта, часто без відома останнього [1].

Спілкування – це форма діяльності, що здійснюється між особами як рівноправними партнерами, і яка приводить до налагодження контактів, що проявляється в обміні інформацією, взаємовпливові, взаємопереживанні і взаєморозумінні. Психологічний контакт забезпечує у спілкуванні появу співпереживання, взаємний обмін емоціями, емпатію і рефлексію. Комунікація – це завжди процес двостороннього обміну інформацією, яка веде до взаєморозуміння. Якщо не досягається взаєморозуміння, то комунікація не відбулася [4, с. 166–167].

Як зазначають Ю. Рись, В. Степанов і В. Ступницький, комунікативна діяльність є складною багатоканальною системою взаємодії людей [4]. Г. Андреева, у свою чергу, визначає декілька складових комунікативної діяльності: комунікаційну, яка забезпечує обмін інформацією; перцептивну, організуючу взаємсприйняття, взаємооцінку і рефлексію у спілкуванні; інтерактивну, що регулює взаємодію партнерів у спілкуванні [2]. А звідси можна зробити висновок, що сутність процесу комунікації – це, у першу чергу, забезпечення розуміння інформації, що передається. А щоб краще розуміти можливості підвищення ефективності цього процесу в процесі формування комунікативної компетентності у майбутніх фахівців соціономічного профілю, необхідно обґрунтувати модель і сутність процесу комунікації.

Існують різні теоретичні парадигми комунікативного простору, сформовані у межах психологічних, лінгвістичних, соціологічних і філософських теорій. Найпростіша модель процесу

комунікації має принаймні три елементи: відправник, тобто той, хто є джерелом інформації; повідомлення, тобто та інформація, що її передають; одержувач, тобто той, кому ця інформація передано [6, с. 147]. У ролі відправника може бути фахівець соціономічного профілю, наприклад, педагог чи психолог, а в ролі того, хто сприймає – особа, яка є об'єктом його впливу. Однак достатньо часто вони можуть мінятися ролями. Якщо між учасниками спілкування виникає активний діалог, то і відправниками, і одержувачами інформації по черзі можуть бути як той самий фахівець соціономічного профілю, так і його партнер.

Модель комунікації Р. Якобсона [9, с. 357–375] є дещо складнішою, оскільки вона бере до уваги контекст, у якому відбувається комунікація, а також те, що і відправник інформації, а також її одержувач можуть вкладати різні поняття (коди) у зміст повідомлення через різні об'єктивні і суб'єктивні причини. Процес комунікації починається із того, що відправник формулює ідею повідомлення, або, простіше кажучи, думає про те, яку інформацію та з якою метою необхідно довести до відома одержувача. В процесі спілкування відправник також формулює зміст повідомлення та обирає засоби передачі інформації з врахуванням можливостей та особливостей одержувача стосовно сприйняття запропонованого змісту повідомлення.

«Надсилання» ідеї, яку намагається донести до одержувача відправник у формі усного чи писемного мовлення, зрозумілого одержувачу, називається кодуванням. У цьому разі як кодові знаки можуть бути використані: слова усного і письмового мовлення (лексика, а також темп, стиль мови); візуальні образи (людей, предметів інтер'єру); пахощі (квітів, парфумів тощо); звуки (мелодії, інтонація й тембр голосу, модуляція), кольори, світло (яскраве, тьмяне), рухи та міміка тощо.

Як доводить Р. Якобсон [9], одержувач сприймає представлену відправником інформацію та її обробляє (декодує), тлумачить повідомлення, співвідносячи його контекст із власною системою понять, і, нарешті, демонструє власне розуміння чи нерозуміння повідомлення відправникові. Комуникативний вплив відбувається лише за наявності єдиної чи подібної системи кодифікації і декодифікації у комунікатора (людини, яка направляє інформацію) і реципієнта (людини, яка її приймає).

Комунікацію часто розглядають як двосторонній динамічний процес, що на практиці означає надання зворотного зв'язку тій людині, яка відправляє інформацію, та приділення уваги каналу комунікації [10]. У ролі зворотного зв'язку є будь-яка інформація, яку особа отримує від реципієнта. Він може бути безпосереднім та опосередкованим, негайним та довготривалим, апаратним та особистісним (вербальним і невербальним, оціночним і нейтральним, емоційним та описовим, нейтральним, інтерпретативним) [9].

«Комунікація» за своєю моделлю нагадує двосторонній потік інформації, в якій оцінюються якості передачі інформації та її повнота, зміст, форма. Це дозволяє не лише оперативно і пра-

вильно сформулювати уявлення про відповідну проблему, але й обрати партнерів, розробити доцільну стратегію і тактику, визначити адекватні методи і засоби реалізації конкретних цілей. При цьому, зауважує А. Капська, обмін інформацією стає не просто двостороннім потоком, а багаторівневим процесом [6].

Вступаючи у багатоканальний зв'язок, будь-який суб'єкт комунікації перебуває у режимі отримання інформації від багатьох партнерів і передачі її цим партнерам. Виходячи із цього, можна стверджувати, що ефективність комунікації залежить уже не лише від її якості, своєчасності, повноти, але і від того, наскільки багатогранною вона є. Водночас другою ознакою ефективності комунікації є зрозумілість інформації. Одним із оптимальних способів зробити певну інформацію сприйнятливою є переведення її на певний рівень доступності партнерові. Будь-хто із фахівців зацікавлений у тому, щоб його інформація була зрозумілою усім.

Ефективність комунікації посилюється також і наданням максимально детальної інформації. «Детальність» у цьому випадку розглядається як конкретність, глибинність, а не як зайва деталізація. Остання може викликати навіть, певні труднощі в процесі комунікації. Отже, кожен потребує свого рівня деталізації. І це також комуникативна стратегія фахівця соціономічного профілю і критерій ефективності його комунікації [6].

Суб'єктами комуникативного процесу можуть бути, наприклад, індивіди (чи групи індивідів), які беруть участь у взаємопоміжному процесі обміну інформацією. Умовно їх можна представити як Р і А: зазначена структура комуникативного процесу ясно демонструє його спрямованість. І не лише спрямованість, а й характер дії суб'єктивного процесу. Комунікатор відправляє інформацію, а реципієнт отримує її та демонструє відповідну реакцію, яка спрямовується на комунікатора. Самі суб'єкти можуть змінюватися залежно від особливостей комуникативного процесу. Передача будь-якої інформації може здійснюватись лише через знакові системи. Існує декілька знакових систем, які використовуються у комуникативному процесі. І згідно із ними можна побудувати класифікацію комуникативних процесів. На думку Г. Андреевої, слід розрізняти два види комунікації: вербальну комунікацію (як знакову систему, у якій використовується мовлення); невербальну комунікацію (використовуються різні немовленнєві знакові системи) [2, с. 102].

Вербальна комунікація використовує як знакову систему людське мовлення, природну звукову мову, тобто систему фонетичних знаків, що містить два принципи: лексичний і синтаксичний. Мовлення є найбільш універсальним засобом комунікації, оскільки при передачі інформації за допомогою мовлення менше за все втрачається сенс повідомлення. Цьому повинна відповідати висока міра спільного розуміння ситуації усіма учасниками комуникативного процесу.

За допомогою мовлення здійснюється кодування і декодування інформації. Для комунікатора зміст інформації передуює процесу кодування (висловленню), оскільки він спочатку має певний задум, а потім втілює його у систему

знаків. Для «того, хто слухає», зміст повідомлення, що приймається, розкривається одночасно із декодуванням. В останньому випадку чітко проявляється значення ситуації спільної діяльності, а її усвідомлення включене до самого процесу декодування, розкриття смислу повідомлення є немислимим поза цією ситуацією.

Експериментально доведено, що слухання є активним процесом і основою ефективної комунікації у професійній діяльності. Ефективне слухання означає увагу і розуміння, тобто активне осмислення почутого, структурування інформації, і воно вимагає володіння певними прийомами, які суттєво підвищують ефективність спілкування.

У психології визначено два основні методи слухання: не рефлексивне і рефлексивне. Перше передбачає мінімальне втручання у мовлення співрозмовника при максимальній зосередженості на ньому. Отже, щоб оволодіти нереклексивним слуханням, слід вчитися уважно мовчати, демонструючи розуміння, доброзичливість і підтримку. Такий прийом полегшує для мовця процес самовираження і водночас допомагає слухачеві краще зрозуміти зміст висловлювань. Його доцільно застосовувати у таких ситуаціях, коли: співрозмовник має надто сильне бажання висловити власну думку; співрозмовник чимось ображений, занепокоєний і відчуває негативні емоції. Невтручання в його мовлення знімає напруження і сприяє встановленню комфортного двостороннього контакту; співрозмовникові важко висловити власні думки, мінімальне втручання у розмову полегшує самовираження мовця; співрозмовник – сором'язлива, невпевнена людина.

Під час рефлексивного слухання встановлюється активний зворотний зв'язок із мовцем, що дозволяє усунути перешкоди, викривлення інформації в процесі обміну думками, точніше зрозуміти зміст висловлювань. Фахівці у галузі спілкування називають чотири основних прийоми рефлексивного слухання, які, зазвичай, застосовуються комплексно.

З'ясування – це пряме звертання до мовця за уточненнями: «Що Ви маєте на увазі?», «Чи не поясните Ви це?» тощо. Вони сприяють кращому розумінню сказаного співрозмовником; перефразування – формулювання думки інакше. Мета – власне формулювання повідомлення мовця для перевірки точності розуміння.

Перефразування є корисним тоді, коли мовлення співрозмовника здається зрозумілим: «Якщо я Вас правильно зрозумів...», «Іншими словами, Ви вважаєте...»; прояв – це емоційна реакція на почуття інших людей. Таким чином, демонструємо співрозмовнику, що розуміємо його стан; резюмування – підсумовування головних думок і почуттів мовця: «Отже, ви вважаєте, що...» і т.п.

Точність розуміння реципієнтом смислу висловлювання може стати очевидною для комунікатора лише тоді, коли відбудеться зміна «комунікативних ролей» (умовний термін, означаючий «того, хто говорить» і «того, хто слухає»), тобто, коли реципієнт перетворюється на комунікатора та своїм висловлюванням дає знати про те, як він зрозумів зміст прийнятої інфор-

мації. Діалог або діалогічне мовлення як специфічний вид «розмови» є послідовною зміною комунікативних ролей, під час якої проявляється сенс мовленнєвого повідомлення, тобто відбувається таке явище, як збагачення, розвиток інформації.

Мовлення, як засіб спілкування, одночасно є і джерелом інформації, і способом взаємодії зі співрозмовником. Щоб повністю описати процес взаємовпливу, недостатньо лише знати структуру комунікативного акту, необхідно ще проаналізувати і мотиви тих, хто спілкується, їхні цілі, установки тощо. Для цього потрібно звернутися до тих знакових систем, які включені до мовленнєвого спілкування, окрім мовлення [3]. Говоримо голосом, розмовляємо усім тілом, але здійснення таким чином комунікативного процесу виявляється неповним, якщо ми відволікаємося від невербальних його засобів [8].

Відомо, що психологи виокремлюють такі чотири форми невербальної комунікації: кінетика; паралінгвістика; проксемика; візуальне спілкування. Кожна із них має свою власну знакову систему, тому практично існує п'ять видів комунікативного процесу разом із вербальною комунікацією. Першим серед невербальних засобів можна назвати оптико-кінестичну систему знаків, що містить жести, міміку, пантоміміку [8]. Очі, погляд, обличчя людини здатні продемонструвати більше, ніж вимовлені слова, оскільки мімічні вирази передають більше 70% інформації. Важливо зазначити, що основне пізнавальне навантаження у ситуації розпізнавання істинних почуттів людини несуть брови та губи. Жести при спілкуванні несуть також досить багато інформації, оскільки у мові жестів, як і в мовленні, є слова, речення. Один із дослідників цієї проблеми Л. Столяренко достатньо великий пакет жестів запропонував класифікувати на такі групи: жести-ілюстратори – це жести повідомлення; вказівники, піктографи – образні картинки зображення; кінетографи – рухи тілом; ідеографи – вільні рухи руками; жести-регулятори – це жести, які виражають ставлення того, хто говорить, до будь-чого (посмішка, кивок, напрямок погляду, цілеспрямовані рухи руками, тощо); жести-емблеми – це своєрідні замісники слів чи виразів у спілкуванні, наприклад, піднята над головою рука означає – «до побачення»; жести-адаптатори – це специфічні звички людини, пов'язані із рухами рук; жести-афоректори – жести, що виражають через рухи тіла і м'язи обличчя певні емоції [7, с. 236].

Значущість оптико-кінестичної системи знаків у комунікації є настільки великою, що нині виокремилась особлива галузь досліджень – кінетика. Паралінгвістична система – це система вокалізації, тобто якості голосу, його діапазон, тональність. Екстралінгвістична система – включення до мовлення пауз, інших вкраплень, наприклад, покашлювання, плачу, сміху, врешті-врешт – сам темп мовлення. Усі ці доповнення збільшують семантично значущу інформацію, але не через додаткові мовленнєві включення, а «навколо мовленнєвими» шляхами, прийомами. Слід підкреслити, що простір і час організа-

ції комунікативного процесу також є особливою знаковою системою, вони мають смислове навантаження як компоненти комунікативних ситуацій. Експериментально доведено перевагу деяких просторових форм організації спілкування як для двох партнерів комунікативного процесу, так і в масових аудиторіях.

Наступна специфічна знакова система, що використовується у комунікативному процесі, це – «контакт очей», який має місце у візуальному спілкуванні. На перший погляд, контакт очима здається такою знаковою системою, значення якої є достатньо обмеженим. М. Аргайл і його співробітники розробили певну «формулу інтимності», виявивши залежність міри інтимності, у тому числі, і від такого параметру, як дистанція спілкування, що у певній мірі дозволяє використовувати контакт очей. Проте зараз спектр таких досліджень став значно ширшим: знаки, які представлені рухом очей, включаються до більш широкого діапазону ситуацій спілкування.

На основі психолого-педагогічних узагальнень можна визначити професійну комунікативну компетентність майбутнього фахівця соціономічного профілю як комплекс комунікативних знань і мовленнєвих навичок, вмінь і здібностей, як базового її компонента, а також прояв емпатії, рефлексії, саморефлексії та креативності, оволодіння якими дозволяє йому користуватися усіма засобами комунікації (як вербальними, так і невербальними) у спілкуванні із партнером (-ами) в процесі реалізації посадових компетенцій.

Характер та особливості професійної діяльності поступово ставлять фахівця соціономічного профілю у такі комунікативні позиції, вимагаючи при цьому від нього виявлення психологічних якостей, які сприяють міжособистісній (і рольовій) взаємодії. І тут доречно зазначити, що професійна компетентність зумовлюється, перш за все, соціально-психологічними якостями, а тому саме їх треба вважати професійно значущими. Ось чому вирішення багатьох проблем залежить від рівня комунікативної компетентності суб'єкта професійної діяльності. Причому вона розглядається як компетентність у міжособистісному сприйнятті, міжособистісній комунікації, міжособистісній взаємодії [5].

Безперечно, вирішення проблеми ефективності формування професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця соціономічного профілю залежить від знання самої її моделі. Обґрунтовуючи останню, спираємося на принцип єдності свідомості та діяльності, структури професійної діяльності та її основних компонентів, розроблених І. Бехом, І. Зязюном, В. Сластьоніним та ін. Опіраючись на дослідження Л. Карпової, А. Макарової, І. Колеснікової, А. Маркової, особливо увагу при розробці моделі слід приділити співвідношенню професійної діяльності, спілкування, особистості та суб'єкта професійної діяльності.

Створюючи модель професійної комунікативної компетентності майбутнього фахівця соціономічного профілю, можна виокремити соціально-комунікативний, особистісно-емоційний, практиологічний і суб'єктний (базовий) компо-

ненти. Кожен із зазначених компонентів має свої особливості та зміст:

- соціально-комунікативний компонент передбачає наявність комунікативних знань, навичок і вмінь, що забезпечують усвідомлення змісту своєї професійної діяльності та соціального тла, на якому відбувається ця професійна діяльність;

- емоційно-вольовий компонент – це такі якості, що визначають його позицію і спрямованість як суб'єкта професійної діяльності, а також емоційний прояв і контроль цих якостей;

- практиологічний компонент передбачає практичний прояв професійної комунікативної компетентності, апробованої у дії та засвоєної ним як найбільш ефективного чинника впливу на партнера по спілкуванню;

- суб'єктний як інтегральний компонент забезпечує актуалізацію вищезазначених компонентів та їхнє адекватне використання відповідно до умов професійної діяльності.

Поняття «професійна комунікативна компетентність» має містити комплекс комунікативних знань, вмінь, навичок і здібностей, що забезпечує потребу і можливість постійного самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти фахівця соціономічного профілю, а також професійно важливі комунікативні якості, які забезпечують прояв когнітивної складової комунікативної компетентності. Отже, професійна комунікативна компетентність охоплює усі сфери особистості та є провідною метою, до оволодіння якою повинен прагнути він в процесі набуття професійної освіти.

**Висновки з даного дослідження і перспективи** подальшого розвитку в цьому напрямку. Зважаючи на те, що комунікативна підготовка майбутніх фахівців соціономічного профілю є складовою їхньої професійної підготовки, то визначальним у ній є вміння викладача налагоджувати і корегувати взаємозв'язок розвитку професійно значущих якостей майбутнього фахівця соціономічного профілю і різних видів його діяльності в умовах вищої школи, що у кінцевому результаті позитивно впливає на процес оволодіння ним передбаченими вміннями та здібностями, у тому числі й комунікативними. Формування у нього професійно значущих та індивідуально виразних комунікативних вмінь зумовлюється усією сукупністю особистісних, соціальних і психолого-педагогічних умов, і як цілеспрямований процес передбачає взаємопов'язані позитивні зміни усіх їхніх характерологічних проявів.

Здійснюючи теоретичний аналіз зазначеного питання, виходимо із розуміння того, що комунікативна компетентність майбутнього фахівця соціономічного профілю визначається сукупністю достатньо сформованих професійних знань, комунікативних та організаторських вмінь, навичок і здібностей, професійно важливих і комунікативних якостей та їхніх проявів. Таким чином, можна стверджувати, що комунікативна компетентність майбутнього фахівця соціономічного профілю є не бажаною, а обов'язковою у структурі його професійної компетентності. Подібна ідея його підготовки відображена і у нормативній документації, яка регламентує процес його професійної підготовки.

**Список літератури:**

1. Андреев В.И. Эвристика для творческого саморазвития. Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1994. 244 с.
2. Андреева Г.М. Психология социального познания. Москва : Аспект Пресс, 2000. 288 с.
3. Ломов Б.Ф. Общение как проблема общей психологии // *Методологические проблемы социальной психологии*. Москва : Наука, 1975. С. 151–164.
4. Рысь Ю.И. Психология и педагогика. Москва : Академический Проект; Изд-во научно-образовательной литературы РЭА; Екатеринбург : Деловая книга, 1999. 308 с.
5. Сериков Г.Н. Образование. Аспекты системного отражения. Курган : Зауралье, 1997. 235 с.
6. Соціальна робота: технологічний аспект. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 352 с.
7. Столяренко Л.Д. Основы психологии. Ростов-на-Дону : «Феникс», 1997. 736 с.
8. Чистякова М.И. Психогимнастика. Москва : Просвещение, Владос, 1995. 160 с.
9. Якобсон Р. Язык и бессознательное. Москва : Гнозис, 1996. 248 с.
10. Якобсон Р. Лінгвістика і поетика. *Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.* Львів : Літопис, 1996. С. 357–377.

**References:**

1. Andreev V.I. (1994). Jevristika dlja tvorcheskogo samorazvitija [Heuristic for creative selfdevelopment]. Kazan' : Izd-vo Kazan. un-ta. 244 p.
2. Andreeva G.M. (2000). Psihologija social'nogo poznanija [Psychology of social cognition]. Moskva : Aspekt Press, 288 p.
3. Lomov B.F. (1975). Obshhenie kak problema obshhej psihologii [Communication as problem of general psychology]. *Metodologicheskie problemy social'noj psihologii*. Moskva : Nauka, pp. 151–164.
4. Rys' Ju.I. (1999). Psihologija i pedagogika [Psychology and pedagogics]. Moskva : Akademicheskij Proekt; Izd-vo nauchno-obrazovatel'noj literatury RJeA; Ekaterinburg : Delovaja kniga, 308 p.
5. Serikov G.N. (1997). Obrazovanie. Aspekty sistemnogo otrazhenija [Education. Aspects of system reflection]. Kurgan : Zaural'e, 235 p.
6. Social'na robota: tehnologichnyj aspekt [Social work: technological aspect]. Kyiv : Centr navchal'noi' literatury, 2004. 352 p.
7. Stoljarenko L.D. (1997). Osnovy psihologii [Bases of psychology]. Rostov-na-Donu : «Feniks». 736 p.
8. Chistjakova M.I. (1995). Psihogimnastika [Psychogymnastics]. Moskva : Prosveshhenie, Vlados, 160 p.
9. Jakobson R. (1996). Jazyk i bessoznatel'noe [Language and unconscious]. Moskva : Gnozis, 248 p.
10. Jakobson R. (1996). Ling'vistyka i poetyka [Linguistics and poetics]. *Slovo. Znak. Dyskurs: Antologija svitovoi' literaturno-krytychnoi' dumky XX st.* L'viv: Litopys, pp. 357–377.